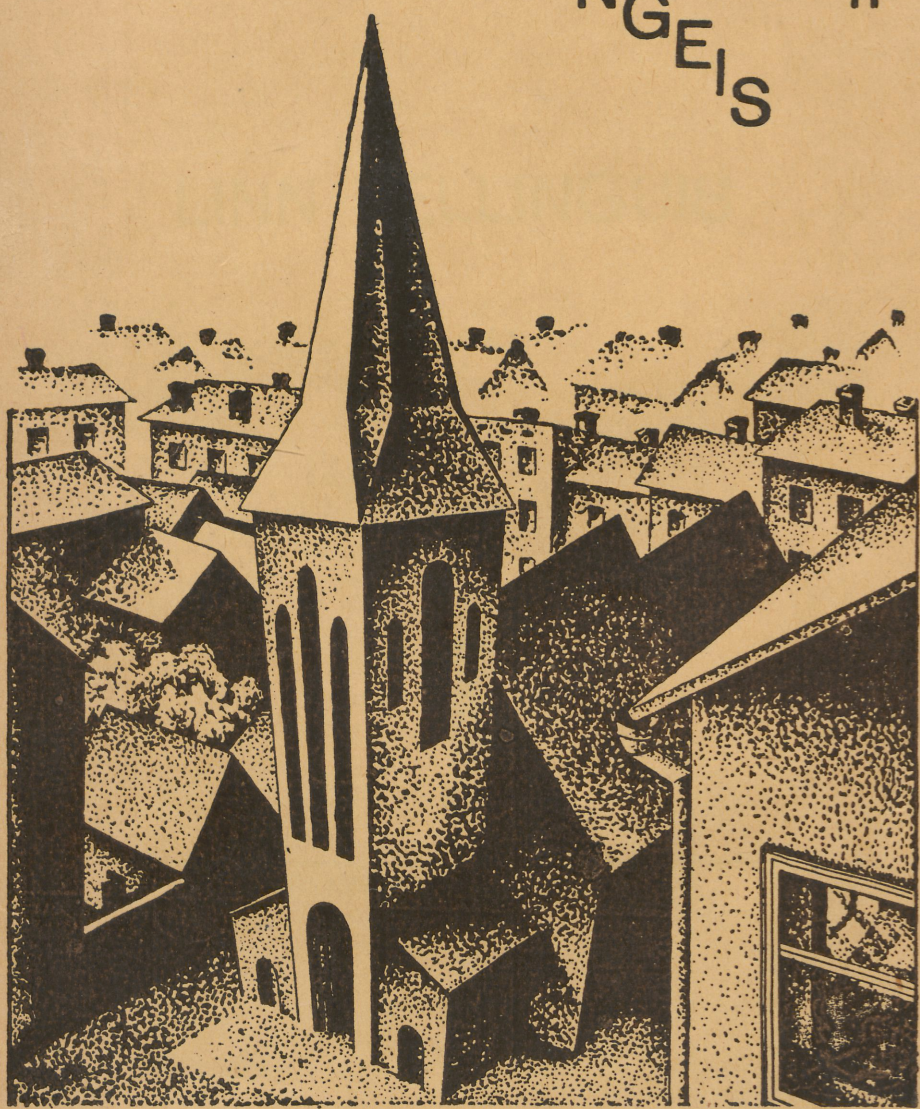

ALEKSANDER SAARNA

LINN TELLINGEIS Romaan

ALEKSANDER SAARNA

LINN TELLINGUIS

ROMAAN

4622

AUTORI KIRJASTUS TARTUS 1936 a.

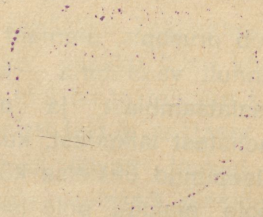

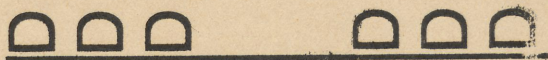
6788
A-10033

Al. Saarna trükk
Tartus Väike-Tähe 4—1

AL. SAARNA

LINN TELLINGUIS

1

Suigulinn asub orusopis, etamuid varjava roheline rüpes. Linnulennult vaadatuna — kõrgemad hooned kerkivad nagu salatsamblast, ja ainult kesklinn näib hõredam rohelistest laikudest, kus majad kõigis värvitoonides, on kleepunud üksteise külge.

Suigulinnal pole ajalugu, pole isegi teada selle linna täpset asutamisaastat. Kroonikasse tekib ta järsku nagu kellegi mälu sepitsusena ja sealt on lugeda, et linna olla vallutanud mitmel korral vaenlaste väed.

Tõepoolest, kõrglinnas leidubki varemeid, mis jätaavad mulje, nagu tekkinuks need tabavast kahuritulest, kuid tegelikult olnud vanasti varemete asemel toomkerik, mis süttinud ühel munkade Jaanipäeval trallingul ja põlenud tuldvõtvates osades maani maha.

Vallikraavis, mis linna territoriaalse ala laienesed on jäänud ajajooksul linna südamesse, seisab telliskividest sammas, mille külgedel leiduvad mustad raudplaadid kullatooniliseks pronksitud kirjadega:

SIIN HENGAWA MITME MAIJE RAHWA LUID
MIS SIIA OMMAWA KOGUTU KOLMETEISTKÜM-
NENDAMAST KUNNI KATSATE ISTKÜMNENDAMA
SAANGUNI. SUIGULINN MATT NEID JA SEDA KO-
TUST ANTI NEIL LUJEDEL WIIMATSES HENGAMI-
SES. NEIDE HAWWADE PÄÄL EHHIT ALEKSAN-
DER SELLE WASTSE TARKUSE TEMPLI.

Needki kirjad viitavad, nagu võiks siin tegu olla sõjameeste ühishauaga, kes langenud lahingus...

Seitsmendik penikoormat Tarkuse templist asub väljak kuulsa väepääliku Taktikalise Taganeja ausambaga, mis kujutab pääliku büsti kõrgel graniidist alusel, ümbritsetud muistsete relvade kujunditest.

Sambal leidub aastaarv 1812

Sellel väljakul käivad lapsed liivaga mängimas ja erus maakaitseväelased pinkidel tukastuste vahel unistamas, kuidas neid nende surma puhul peaks mae-tama sõjaväeliste auavaldustega leinamarsi helide saatel... Ja nii mõnigi mehine meeleliigutuse pisar veereb üle palge...

Linna poolitab Sorr. Raamituna tsermentpalistusse ja mullavallide vahele, on surutud see veejuga voolama kitsa koguna, mille üle kaarduvad linna piirid es neli silda. Pervedes leiavad aset paadisadamad, parved ja laevad. Ülavoolu on ehitatud sportivale noor-

soole Paldiski kruusast supelranb. Veealused vindid vastaskaldal tekitavad lainetust, mis loob nagu pettekujutuse ehtsast mererannast. Varahommikuti mängivad siin lahkusu vennad Ristijat-Johannest, õnnistades patutundmisele ärganud ödesid, sest siis ei tea maailmalikud nende pühalikku talitust pealtvaatajatena eksitada.

Kuid siiski poputab tihti just säärasel hetkel jõekääru tagant nähtavale mõni päramootoriga küna, tekitades mehhaanilist lärmi või mõni mootorpaat, koormaks jõuk üliõpilasi, kes tantsivad paadi kitsal põrandal grammofonimuusika saatel. Küllap leidub nende hulgas õnnelikke õpingute lõpetajaid, kes saabuvad vähekesse kauakestnud meelelahutuselt jälle linna — kohustuste ja ülesannete randa.

Päeval kubisevad jõekaldad õngitsejatest, õhtuti jalutavad bulvaritel paarikesed ja mõni jooanud kavalier sukeldub riietes karjatusega vette, et karastada keha ja jahutada temperamenti ning ujub siis nagu mõni üleooanilendur aplodismentide saatel sangarina kaldale...

Kesklinnast kerkivad seitse torni. Vaimulikkude rohkuse tõttu eneste patus veendunud või veendumusele suggereeritud kodanikud käivad tihti kirikus, kus kuulevad pudemeid juudarahva ajaloo ja armuõpetust ligimese vastu. Mõni ekstaasis pastor võrdleb inimhinge isegi tulipunase roosiga ja jutustab lunastatud albatrossidest...

Linnaservalt tõusevad ringhäälingu kõrged mas-

tid. Saatejaama olulisem otstarve — soovida lugupeetud Suigulinna kodanikele õhtuti kella kümne paigu hääd und ! ja veel kord hääd und !! kuigi lugupeetud kuulajaskond magab sellal juba ammugi. Ärkvel on vaid mõni üksik norskav nina.

2

Soolapuhujate tänaval, vastu Kiisapurutiiki, asub madal maja'ogu, mille tänavapoolne sein lainetab nagu Peipsi tuulise ilmaga. Sama tujukad on elamu teisedki küljed, kuid nende meeleolukust varjab kõrguselt mõõdukas plankaed. Hoone alusmüür, mis selle rajamisel kerkis oletatavasti kuni jalakõrguseni, on vajunud nüüd pinnalt olematuks, kuigi ehitust moodustav materjalirisu ei võiks raskuslasuna arvesse tulla. Ennem koormab majakest väline kehvus ja selle laiativajunud aknaluugid on kui abitud tiivad, mis pole suutelised seda hoonekükkitust ära lennutama.

Idülliliselt peegeldub see kõik Kiisapurutiigis hämarail suviõil, kui taevas on sünkjalt pilvis, ja tuul sahistab enne äikest tusedatüvelistes hõbepajudes, ning sumbunud õhus kõmiseb kauge mürin. Siis valgustub majakese aken õlilambist ja aknal viirastub piitspeeni-kese vanapiiga siluett, kes järgib kõue käiku. Äikse möödudes ta kustutab tule, ja ühtaegu kustub ka helkiv virvendus tiigi pehmes süngis. Veetorude alla

soriseb kuivanud anumatesse pehmet pääpesuvett, jä-
rõnev maa on saanud karastava sõõmu ja tuul pühib
peagi oma pehme lapiga kõik taevast valatud niiskuse.

Säärane kujutus võib kajastuda mõne tiigist raud-
kiiske püüdnud poisikesest meheks sirgunud isiku mä-
lestuses, kuid kirjeldatud majakese omanik, piitspeenike
vanapiiga, oli surnud juba ammu ja tema nimigi oli
ununenud elavate mälestusest, seda enam, et oli kinki-
nud oma kinnisvara Suigulinna omavalitsusele, eelista-
mata testamendis häätegevaid seltse, usuühinguid või
sugulasi.

Linnavalitsus oli võtnud küll kohe tolle ilmseid kõ-
dunemistunnuseid kandva majakese lammutamise eelar-
vesse ühes Kiisapurutiigi kinniajamise kavaga, et asu-
tada väheldast parki ja anda õgvemat joont Soolapu-
hujate tänavale, kuid miskipärast oli jäänud see kavat-
sus teostamata ja oli lükatud ikka aasta-aastalt edasi.

Selle majakese valitsejaks, kojameheks ja linna
käsutusametnikuks koha peal oli vana-Paigaline, nagu
ümbruskonna inimesed olid teda hüüdma harjunud,
saades palgaks prii kütte, valgustuse, vähese rahalise
tasu ja rõske ulualuse oma perele.

Juba kolmkümmendviis pikka aastat oli vana-
Paigaline seda kohta pidanud, sest ta ei sallinud tee-
nistuskohtade vahetamist ega võtnud tõsiselt vaevaks
scodsamaid elutingimusi otsida. Teinuks ta seda mil-
lialgi varem — iseasi! Oma eluõhtul tahtis ta paigale
jääda ega lasknud end ses mõttes oma perekonna-
liikmeilt mõjutada.

Emand Paigaline ja pojad, isekeskis arutades, kahtlustasidki vanameest, kas ta polnud käinud händasüdamelisi raehärrasid palumas. Sellepärast vahest ei lõhutudki maha nende elamuhurtsikut ega antud nendele paremat päävarju, kuigi linnal oli küllalt maju, kuhu võiduks neid ümberpaigutada.

Muide, abielupaari Paigaliste läbisaamine oli hää ja seda hoidis alal nende ühine ja ülim soov, et nende poegadeist saaksid tähtsad õpetlased. Taevale tänu, nagu väljenduvad taoti hajameelsuses ka uskmatud inimesed, polnud neil põhjust poiste võimetes kahelda, kes ilmutasid suurt õpihimu ja püsivust.

Naabrid tundsid Paigalisi vähenõudlikena, sest nad käisid peagu kehvalt riides ja käitusid lihtsalt. Olid siirad kõnes, kaasatundlikud ligimeste hädadele ja teadusejānulisel tõe otsinguis. Moevooludki võinuks Paigaliste poiste pärast olematud olla, sest rõivastuse alal valitses vaid kaks nõuet: terve ja puhas! Pükstesse pressitud viigid tundusid neile labasusena, selle vastu, erivärviline paik ühetoonilises riides oli tervitatud nähe.

Paigaliste vähearenenud omandamistung väljendus nende tubade sisustusestki. See, mis teistele varanduseks, polnud nendele mitte-millekski. Seevõrd leidunuks neil ju alati raha, et soetada mõnd tooli, riulit või muud hädavajalist, kuid esemed kuulusid nimistusse «mis meil on.» Nemad nimetasid aga omaks seda, mida nad teadsid.

Veidravõitu oli veel Paigaliste põlvest põlve

säilunud legend, nagu väljarännanuks nende meessoos kauged esivanemad suurest Rooma keiserrigist, kes hulkade ja kogemusrikaste kannatuste järele peatunud viimaks Balti rannikul. Palju sellel vagajutul tõepõhja, polnud Paigalistest küll mitte keegi uurinud. Ennem teisendas iga perekonnaliige oma päritoluversiooni vastavalt isiklikule maitsele, et ilustada harilikku olevikku kauged ja salapärase minevikuga, millele ei saadud lähineda labastavate paljastustega.

Ka pidanudvat olema mingisugune paber, mis tõendavat Paigaliste siin maal ainupärast liignime, kuid ei võinud kiidelda nende lähemad tuttavadki, et nad näinuks toda kuulsat päritolu ja algkujul nende liignime kinnitavat algupärändit.

Seegi asjaoiu ei andnud küll kellelegi põhjust säärase tõenduse olemasolus kahelda, pigemini tiivustus nii mõnegi fantaasia kujutama tollest dokumendist papiiruserulli punase lakkpitseriga. Ja võttes asja tõsiselt — kui palju lugupidamisvääri vaid kaalutlusi võis olla Paigalistel tolle paberi varjamiseks, mis kinnitas vahest nende veresugulust muistsete Rooma võimukandjatega. Viimast tõika polnud aga ei sobiv ega elutarki avaldada üldsuse teadmiseks.

Paigalised ise kinnitasid rõõmustuvat, et «võõra» rahva keskel ja võõrastele keelepärasemaks muutumise tarvidusest tingituna, oli nende liignimi läbi teinud mitmeid arenguid ja moonutusi, sattunud ajajooksul ka ametkirjadesse ja saanud nii nendele pooleldi sunnilt omaks.

Ainult emand Paigaline, kuigi oli sündinud tolle romantilisel ajastul, millal tütarlapsi ristiti Ottileiks, suhtus sesse päritolu- ja nimeteooriasse kõhklevalt. Tema küll oli lihtne Suigulinna kodanik, sündinud siin ja lootis siin ka surra. Kui aga võõrad tikkusid neid solvama tegid nalja nende salapärase mineviku arvel, või norivalt ühte-teist pärisid, siis vaikis emand Paigalinegi üksmeelselt ja väärικalt või vastas lihtsalt, et teatavatest üksikasjadest nende perekonna ajalugu vaikivat..

3

Suure Maailmasõja puhkedes laastas surm Paigaliste isegi lühikest rivi. Rindelt saabus kiri, mis teadustas vanematele nende kahe vallaspõlves poja langemisest lahingus. Noormeestel olnud au isamaa eest surra, olgugi et eriliste teenedeta.

Viimasest lisatähendusest oli emand Paigaline solvunud küll, kuid lugenud ajalehtedest kõikide rinte kaotusi, kus oli langenud nii omi kui ka vaenlasi tuhandatena, — nõustus. Kõigil hukkunuil ei saanud ju erilisi teeneid ollagi.

Vana-Paigaine kukkus tänavat pühkides rentslisse, luud peos, ja suri südamerabandusse. Nii jäi Paigalistest järele ainult lesk kooliealise noorima poja Ruudoga. Riik tahtis viia toda viimast ja ainustki sõja koledale tapalavale, kuid õigel ajal ja parajas annuses poisile

sisseantud kofeiin ja vahest ka tilluke altkäemaks arstidele päästis ta jäädavalt sõjaväeteenistusest, kuigi üldiselt seda soodustas tõesti kõhnavõitu kehaehitus.

Lõpetanud keskkooli, näis puuduvat Ruudo Paigalisel oma kindel eesmärk. Ümbritsetud laialdase huviringkonnaga sõpradest, ei tahtnud sobida ta ise mitte millekski. Ta kaaslased olid saanud ametnikeks, mõni üksik ajakirjanikuks, töölisliikumise juhiks ja vabakunstnikukski, mis võrreldes üldiseid olusid, tähendas rahva silmis ikkagi haljale oksale jõudmist. Kuid teiste saavutused tundusid Paigalisele nii tühistena, nagu poleks väärinud need püüdemistki. Uskus enesel eeldusi olevat teadlase karjääriks, kuid puudusid ju tingimused, millistes ta leppinuks õppima ja töötama. Kindel oma võimetes, ei tiivustanud teda ka teiste edu ning kadedus jäi temale tundmatuks.

Juba koolieas oli hankinud ta enesele tulusid mitmel viisil: oli kirjutanud vanapiigade ülesandel armastuskirju, müütanud alleedel ubinaid, pumpanud saunades vett ja ajanud laatadel karusselle ringi põlgamata võimalust mistahes kehalise tööga raha teenida.

Igavail talveõhtuil oli kuulanud rahvaülikoolis loenguid ja oli kogunud säält süsteemitult pudemeid ihu-, hinge- ja mõtteteadusest ning sattunud viimaks süütule küsimusele — milles seisab siis tema enese elusiht, kuid vastuse leidmine ei osutunudki nii lihtsaks

Jaanikeste-kirik asub liiklemiselavate tänavate sõlmes. See pole ehituslik haruldus, vaid kohmakas, suurtest, tavalisi mõõtmeid ületavatest telliskividest hoone, kõrge torniga, mille esikülg kiriku fassaadiks. Torni esikülg jaotub kahest rohelisest läikkivivöödist kolmeks ebavõrdseks pinnaks. Alumises on sokline portaal, keskmisel leidub terve rida aknataolisi muljutusi, millede ülevalt kaares külgjoonte vahele on mahutatud samasugused muljutud sõõrid, ülemisel kõrguvad peaage räästani kolm aknatühemikku, keskmine luugiga. Kandiline tornikoonus on kaetud vaskplaadiga. Tipust tõusev varras läbib metallkera ja lõpeb kullatud kikkaga, mis asendab tuulelippu.

Vastu kirikut asub maakonna vangla. See on hall maja mille aknad kaetud puust kastidega, et vahialused ei näeks tänavale. Raudkarraga löödud ukse ees seisab alati relvastatud valvur. Hommikuti vara ja õhtuti kella seitsme paigu kuulduv säält vasaraga aknatrellide tagumist. Need on valvurid, kes peavad kõla järele veenduma, kas vahialused pole põgenemiskatseks trelle läbi saaginud.

Piki kiriku hüvakut tiiba laiutab end meesgümnaasium, kust poole päeva kestes, iga viiekümne minuti takka, puhtevad häälitsema noored kisakõrid.

Kiriku vasaktiiva vastu on rivistunud segakasvulised vaiksed ja hämarad elamud, varjatud suure hoone kogust. Nende ja kirikuvahelist kitsast teed kasutatakse sõiduks kui ka jalakäimiseks harva.

Kiriku tagukülg ja selle ees ahtake mururiba ilupuude, põõsaste ja peenartega, mis inimeste ja neljajalgsete eest kõnniteest eraldavalt kaitstud madala raudaiaga, oli meeldivaks vahelduseks Promenaadi majade ahelikus.

Maailmasõja lõppedes, mille arvutud ja kohutavad ohvrid naeruvääristasid usu jumalasse, inimesed võõrdusid kirikust. Idast levis õpetus, mis lubas toita rahvast materjalismist ning kaotada kõik viletsused ja hädad. Kristlik kirik põlnud küllalt küps mõistma seda ohtu, tõsist ja võimast vastast ega osanud juhtida ka intensiivset võitlust ründava maailmavaate vastu. Vaimulikud kisklesid isekeskis maiste hüvangute pärast, demagoogitsesid jumalaga, hoolisid vähe oma koguduse hingetoidusest ja rebisid usu pühaduselt viimsedki katted, nii et rahvas pidi nägema alasti ahnust ja oma kasu, mida usujüngrid teenisid nagu puuslikku.

Kui kogudused olid kahanenud liikmete arvu poolest ja kassadesse ei laekunud enam küllalt raha millest saanuks palka, hüljasid ka vaimulikud kiriku ja siirdusid tulusamatele teenistusaladele. Nii jäid jumalakojad ajahamba ja ilmastiku pureda ning omavalitsused olid sunnitud mahajäetuid templeid oma hoole alla võtma.

Säärase saatuse osaliseks sai ka Jaanikese-kirik Et katta vähegi suure hoone järelvalve ja jooksva remondi kulusid, tulid taibukad raehärrad õnnelikule mõttele kuulutada kirik vaatamisväärsete muinsuste hulka ja avada turistidele imetlemiseks.

Kummagil pool tornijalamit oli tõllakuur, kus hoiti koguduse matusevankrid. Vasaktiivas asuva tõllakuuri väiksemõttelised aknaavaused lõhuti suuremateks, lai värav müüriti kitsaks ukseks, ühte nurka püstitati midagi pliida- või ahjutaolist, seinad lubjati valgeks ja päävari oligi valmis nii vähenõudlikule isikule, nagu tohtis olla seda tulevane kirikuvalvur.

Kiriku vasaktiivas leidis küll väike ja mugav kortergi, kuid selles elas puruvana kellamees Massakas oma naise Kadri ja tütre Selmaga, kelle jumal oli kinkinud paarahvala nende võrdlemisi kõrges eas, nagu uskusid lihtmeelsed ja jumalakartlikud vanakesed Enne nende ajaliku surma ei tohtinud keegi nende eluruumidest unistadagi, sest ka nemad kuulusid kiriku raudvara hulka.

Jaanikese-kiriku vahikoha kandidaatidest osutus õnnelikuks valituks Ruudo Paigaline. Tavalised kadedad nägid küll selleski linnavalitsuse onupojaliku suhtumist ega ei teadnud või ei tahtnud arvestada neid teeneid, mis Paigalistel oli linnaomavalitsuse ees Kuna aga Ruudo Paigalise toita oli jäänud ta vana ema, siis oluks ju isegi ülekohtune teda selle kohal andmisel mitte eelistada.

Sellal, kui Ruudo Paigaline emaga murdsid niikauapeetud traditsiooni, ja saksemasse linnaossa uuele teenistuskohale kolisid, oli emand Paigaline viiekümne viie- ja ta poeg Ruudo kahekümneviieaastane. Kuigi Ruudo ametiitel oli teinud nüüd hüppe kojamehe kohustetäitjast kirikuvahiks, ei vähendanud see nimeline muudatus tema hoolt ja vaeva, vaid ennemini suurendas seda. Kiriku külgesised kõnniteed ja ka pool sõidutee siledat katet tulid hoida piinlikult puhtad, et vältida vastuollu sattumist linnavalitsuse sundmäärusega tänavate korrashoiu kohta.

Uus keskus meeldis Paigalistele. Nad olid teenistuskohaga rahul ja tundsid eneste tähtsust nagu tõusvatki, sest neile näis, et siitpeale külastasid neid tuttavad sagedamini ja kohtlesid neid kuidagi tähtsamatena kui varemalt.

Emand Paigalist külastasid tavalised jututädid, kes kandsid kerge südamega oma rasket kohustust—levitada laimu ja keelepeksu ning olla kroonika sensatsioonipoolest ajakirjandusele tõsiseks võistlejaks. Ruudol oli aga hulk sõpru, kes, kasutades ta kõigile kohaneda püüdvat ja rahu eelistavat iseloomu, valisid eneste vägagi tühiste väljenduste märklauaks just Ruudo, kellele ei jäänud muud, kui häätahtlikult naeratada iseene arvel. Minki aga nõõgetes tõesti liiale, siis teeskles ta päävalu, et leida ettekäänat vabanemiseks teda tüütanud isikutest.